

מקורות

□ חובות יהודה לר' יהודה בן אלעזר, ההדיר, תרגם והקדים מבוא אמנון נצר, ירושלים תשנ"ה, הוצאת מכון בן-צבי, 597 + 80 עמודים.

הספר הוא מהדורה דרלשונית של הספר 'חובות הלכות' לר' יהודה בן אלעזר, שכתובתו נשלמה בחדש אב שנת התמ"ו (1686). החיבור שנכתב בפרסית יהודית, פרט לחתימתו, עניינו עיקרי האמונה היהודית. הוא כולל הקדמה, ארבעה מאמרים וחתימה. החלוקה לארבעת המאמרים ('ביאור מציאות האל', 'ביאור הנבואה', 'ביאור התורה מן השמים' ו'ביאור תחיית המתים') מבוססת על ארבעה עיקרי אמונה שקבע ר' יהודה בן אלעזר כנגד י"ג העיקרים של הרמב"ם. 'על פי "חובות יהודה"', מציין מתרגם הספר ומהדירו פרופ' אמנון נצר, 'ובהשוואה למה שידוע לנו מיצירות יהודי פרס, ריב"א הוא בלי ספק גדול המלומדים שיהדות פרס ידעה בכל הדורות'. כמו הרמב"ם נוטה אף עיונו של ריב"א אל השיטה הרצינולית, אם כי לא נעלמת מאופקיו ספרות הקבלה לגוניה. הספר דן בנושאים שונים מחכמת האלוהות על-פי הגדרת הפילוסופיה הרצינולית כימי הביניים וממדעי הטבע. בין הנושאים הרבים מן הראוי לציין נושאים קלאסיים כדוגמת: מעשי בראשית ומעשי מרכבה, מהות האל, נבואה, בחירה חופשית, רצון וידעיה, גמול ועונש מצד אחד, אסטרונומיה, מוסיקה, הגיון ורטוריקה מצד שני. לספר צירף המתרגם מבוא המציג את מדיניות התרגום שנקט, את המחבר ותקופתו, את מקורותיו של ריב"א ואת עיקרי הדברים ב'חובות יהודה'.

מחקרים וקבצים

□ אלה אלמגור, כתבי היד של מדרשי ר' דוד הנגיד, ירושלים תשנ"ה, הוצאת מכון בן-צבי, 267 + 5 עמודים.

עניינו של הספר הוא אוסף כתבי היד של הדרשות על חמשה חומשי תורה ושל מדרש 'פרקי אבות', המיוחסים לר' דוד בן אברהם מימוני, נכד הרמב"ם. מטרתה של המחברת היא זיהוים, רישומם, מיונם ותיאורם של כתבי היד השונים של שני החיבורים. בהתאם לכך החטיבה העיקרית של הספר מוקדשת לרישומם ומיונם של כתבי היד המשמרים את הדרשות לתורה, ואילו החטיבה השנייה — לשרידי פירושו של ר' דוד הנגיד ל'פרקי אבות'. במבוא מציגה החוקרת את החיבורים הנדונים מבחינת תוכנם, מבנם, תהליכי התהוותם וזהות מחבריהם. מן הראוי להוסיף שכהמשך לדיון הביבליוגרפי של ספר זה מתוכננת מהדורה מוערת כלוית תרגום עברי לדרשות על ויקרא, במדבר, דברים.

□ יצחק אבישור, שירת הגברים, שירי עם בערבית-יהודית של יהודי עיראק, אור יהודה תשנ"ד, בהוצאת מרכז מורשת יהדות כבל, המכון לחקר יהדות כבל, אור יהודה, 208 + 31 עמודים.

הספר בא במקביל לספר 'שירת הנשים' של יהודי עיראק שפרסם י' אבישור בשנת 1987 ומשלים את המבחר מתוך השירה העממית של יהודי עיראק. ייחודה של שירת הגברים בעיראק הוא שבניגוד לשירת הגברים בקהילות אחרות, כדוגמת שירת הגברים בתימן שכרובה שירת קודש, לשונה על-פירוב ערבית ותכניה חילוניים. בספר 290 שירים המייצגים את שירת הגברים שהושרה בעיראק לפחות כמאתיים השנים האחרונות. המבחר, המתבסס על אוסף כתבייד מהמאה התשע עשרה ומהקלטות, מאורגן על פי סוגי השירה השונים, כדוגמת שירת המאקם, המהווה את אחד מסוגי הזמרה הערבית הקרומה ביותר, שירי עתבאה, שאף שעל-פי משמעה של המלה הינם שירי תוכחה רבים מהם שירי פרידה מהאהוב, קינה ועוד. לספר ולכל סוג שירה הקדים המחבר מבוא הדן בסוג השירה ובכתבי היד שמהם נלקטו השירים המיוצגים במבחר שלפנינו.

עזר

□ יורם מיטל, אתרים יהודיים במצרים, ירושלים תשנ"ה, הוצאת מכון בן-צבי, 170 עמודים.

הספר נועד לשמש הן כמדריך למבקש לבקר באתרים יהודיים במצרים והן כמקור לתולדות

יהודיה. בהתאם למגמה זו החיבור כתוב כ'היסטוריה גיאוגראפית', והפרקים חולקו על פי אמות גיאוגראפיות. המחבר פותח כל פרק בתיאור ייחודו של המקום הנדון ובהצגת פרטים חיוניים למבקר, כגון: דרכי ההגעה למקום. עיקרו של הדיון מוקדש לתיאור אקולוגי של האזור ולסקירת התפתחותו ההיסטורית, תוך התמקדות בייחודו כסביבת מגורים יהודית, ובתיאור דפוסייה החברתיים, הכלכליים והתרבותיים של הקהילה היהודית שישבה באתרים השונים של המקום. הדיון ההיסטורי והסוציו-תרבותי שבפרקי הספר מתבסס על מקורות מגוונים מתקופות שונות. בספר שלושה חלקים: אזור קהיר, מחוץ לקהיר ודיון במקורות. לספר נלוו מפות, תצלומים ואיורים העושים את הספר לשימושי ואסתטי כאחד.

Bibliotheca Rosenthaliana — Treasures of Jewish Booklore marking the 200th Anniversary of Leeser Rosenthal, 1794-1994, edited by Adri K. Offenberg, Emile G.L. Schrijver and F.J. Hoogewoud, with the collaboration of Lies Kruijjer-Poesiat; colour photographs by Iman Heystek, Amsterdam University Press, 1994, 135 pp. □

אלבום מהודר לציין מאתיים שנה להולדת האספן לעזר רזנטל, שאוספו הוא הבסיס לספריית היודאיקה החשובה הנמצאת היום באוניברסיטת אמסטרדם. באלבום מבחר של 54 פריטים מהאוסף בכל התחומים: כתיב, ספרים נדירים, כריכות מהודרות, ציורים ועוד. לכל פריט צורף מאמר המתאר את הפריט ואת משמעותו. הפריטים הרכיבים מאירים את חיי הקהילה הספרדית-פורטוגאלית באמסטרדם מזוויות שונות.

כתבי עת

□ יצחק גנוז (עורך), ידע עם, במה לפולקלור יהודי, כרך כ"ו, מס' 59-60, 302 + 3 עמודים.

החוברת מאורגנת סביב המדורים מנהג והווי, מוטיבים וטיפוסים ספרותיים, הפתגם העממי, שמות משפחה ושמות פרטיים, בין ישראל לאומות העולם, ביקורות וסקירות ספרים. בין המאמרים השונים מן הראוי לציין את מאמריהם של י' רצהבי ('החרם בתימן'), הכולל אנתולוגיה קטנה של נוסחי חרם מתימן), של יששכר בן עמי ('מנהגי הריון ולידה בקרב הספרדים ועדות המזרח'), של תמר אלכסנדר ('המעשיה הנשית הספרדית-יהודית: טרוזין יפה התארק'), ושל יצחק אבישור ('פתגמים עבריים ועבריים למחצה בשני קבצים של ספרות עממית בערבית-יהודית עיראקית') הנוגעים לחקר מורשת ישראל במזרח. המדור 'בין ישראל לבין אומות העולם' יחד ברובו ליהודי אתיופיה. מאמריהם של צ' מלאכי וי' דוד עניינם יהדות ונצרות באתיופיה, ואילו מאמרו של י' גרינפלד סוקר בקצרה את קורותיה של יהדות אתיופיה. פרט למאמרים אלו ימצא הקורא מאמרים שעניינם חקר מוטיבים עממיים ביצירות ספרות (כמו מאמרו של א' בן יוסף 'מראות תשתית ומוטיבים ביצירתו של ש"י עגנון'), וכמדרשים השונים, לצד מאמרים שעניינם סוציו-תרבותי כדוגמת מאמריהם של א' שטל ('שמות ילדים כמשקפים חברליים אידיאולוגיים בין הורים') ושל ויוחנן ארנון ('עיברות שמות המשפחה אצל יהודי תימן בישראל בשנים 1947-1957').